A foglalkoztatás kérdései nemzetközi viszonylatban

(fordítás)

Több tanulmány szerint, kapcsolat van az írni-olvasni tudás alacsony színvonala és a büntetett előélet között. A National Adult Literacy Survey (NALS), Országos Felnőtt Írás-olvasás Felmérés eredményei szerint, az Egyesült Államok börtönnépességének kétharmada gyengébben tud írni-olvasni, mint a szabad lakosság általában. Emellett megállapítást nyert, hogy a börtönpopuláció egyre fiatalabb, a szabad népességhez képest alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezik és sokan közülük rossz anyagi körülmények között élnek. A hiányos írni-olvasni tudás miatt számtalan esetben, a börtönből kikerülők képtelenek jövedelmező foglalkozást találni, és gyakran válnak visszaesővé. A végzett felmérések azt mutatják, hogy azoknak elítélteknek, akik aktívan részt vesznek valamilyen oktatási programban, lényegesen kisebb az esélyük arra, hogy újra börtönbe kerüljenek. A statisztikai adatok szerint 1980 óta az Egyesült Államok börtönpopulációja megháromszorozódott. Az adatok ismeretében az NIFL (National Institute for Literacy), Országos Intézet a Műveltségért szakértői szerint ha ez a tendencia folytatódik, hamarosan többen lesznek büntetés-végrehajtási intézetekben, mint a négy éves főiskolákon.

A National Adult Literacy Survey 2001-es felmérése során az alábbiakat állapította meg:

Az elítéltek írni-olvasni tudása alacsonyabb szinten mozgott, mint a szabad népességé általában.

Az alapvető ismeretek hiánya elsősorban valamelyik kisebbséghez tartozó, fiatal, kevésbé iskolázott férfiakra volt jellemző.

A fogvatartottaknak csak az 51%-a fejezte be a középiskolát, vagy annak megfelelőjét, míg a szabad népesség körében ez az arány 76%-os volt.

Az elítéltek 70%-a az NALS által felállított írni-olvasni tudást mérő skála legalján teljesített. Ez azt jelenti, hogy ilyen irányú tudásuk olyan mértékben volt hiányos, hogy például egy levél elkészítése, egy térkép vagy egy buszmenetrend értelmezése is problémát jelentett számukra.

Azok a fogvatartottak, akik középiskolai bizonyítványt szereztek sem érték el azt a tudás szintet, amellyel a szabad népesség ugyanilyen kvalifikáltsággal bíró egyedei rendelkeztek.

A kitöltött tesztek vizsgálata során a férfi és nő börtönlakók egyformán alacsony írás-olvasás készséget mutattak.

Az elítéltek 11%-a jelezte, hogy tanulási nehézségekkel küszködik, a szabad lakosság körében ez az arány csak 3%-os volt.

Általában a fiatalkorúak 80%-a vált visszaesővé, ez az arány 20%-kal csökkent azok esetében, akiknek a foglalkoztatási programok keretében sikerült az írás-olvasás képességén javítani.

A statisztikák szerint azok a fiatalok, akik átlag 15,5 évesen kerültek büntetés-végrehajtási intézetbe és befejezték a ki-

lencedik osztályt, általában negyedik osztályos szinten tudtak olvasni. Ebben a korcsoportban a fiatalkorú elkövetők több mint egyharmada negyedikes szint alatt teljesített.

A büntetés-végrehajtási intézetben élő fiatalkorú elkövetők kb. 40%-a küszködik valamilyen tanulási problémával.

A szövetségi börtön rendszer 1982-ben tette kötelezővé az írás-olvasás tanítást a nyolcadik osztályos szintig, majd 1991-ben a tizenkettedik osztály befejezése is lehetővé vált. A szakértők 7-10%-ra becsülik azoknak a számát, akik hiányos írni-olvasni tudással rendelkeznek.

A legtöbb büntetés-végrehajtási intézet biztosítani tudja a szakoktatást, felnőtt alapoktatást és a GED („*érettségi*") felkészítő tanfolyamokon való részvételt. Az oktatási programba beiratkozott fogvatartottak száma minden államban 7% és 86% között mozog. Az elítéltek 70%-a önfejlesztési céllal kapcsolódik be a foglalkoztatási programba, kb. 60%-uk piacképes szakmát kíván szerezni, 40%-uk csökkenteni akarja a visszaesés esélyét.

Eredmények:

Különböző tanulmányok kimutatták, hogy a visszaesés aránya kisebb azon fogvatartottak körében, akik oktatási programokban vettek rész. Minél szélesebb körű a képzés, annál valószínűbb, hogy az elítélt eléri a kitűzött célját.

Egy virginiai felmérés során 3000 fogvatartott visszaesési rátáját vizsgálták. Azok közül, akik nem vettek részt a foglalkoztatási programban 49% került vissza büntetés-végrehajtási intézetbe, azok aránya pedig, akik részt vettek ilyen programban és visszaesővé váltak, mindössze 20% volt.

New Yorkban azok az elítéltek, akik GED-t szereztek, kisebb számban követtek el újabb bűncselekményt, mint azok, akik jártak órákra, de nem szereztek GED-t.

Egy illionisi tanulmány kimutatta, hogy azok között, akik nyolc osztályt végeztek, vagy annál alacsonyabb szintű bizonyítvánnyal rendelkeztek, 62%-os volt az újraletartóztatási arány. A középiskolát végzettek körében 57%, a főiskolai végzettséggel rendelkezők körében 52%-os volt ez az adat.

Politikai implikáció

Az országos cél, hogy minden, az Egyesült Államokban élő felnőtt tudjon írni-olvasni, ami a börtönben élőkre is vonatkozik.

Azok az elítéltek, akiknek van középiskolai bizonyítványuk, sem szükségképpen rendelkeznek azokkal az írás és olvasási készségekkel, amelyek ahhoz kellenek, hogy megtalálják a helyüket a társadalomban. Ezen kívül a teljesítményük alacsonyabb, mint az azonos végzettséggel rendelkező szabad lakosságé általában.

Ahogy az „Országos *Felnőtt Írni-olvasni Tudásról Készült Felmérés első áttekintése*" c. tanulmány jelezte, alacsonyabb írás-olvasás készségről tanúságot tevő egyének nagyobb valószínűséggel munkanélküliek. E jelentés szerint a felmérés idején az 1. és 2. fokon teljesítő felnőttek 34-52%-a volt munkanélküli. Mivel a fogvatartottak több, mint kétharmada teljesít ezeken a szinteken, esélyük arra, hogy szabadon bocsátásuk után munkát találjanak, jelentős mértékben csökken, hacsak nem képzik magukat a büntetésük letöltése alatt.

Az NALS azt is megvizsgálta, hogy elítéltek milyen terjedelmű nyomtatott anyagokat olvasnak. A fogvatartottaknak csak a 11%-a jelentette, hogy nem olvasott könyvet a körülhatárolt hat hónapos időszak alatt, míg a szabad népesség körében ez az arány 17%-os volt. Azok, akik jelezték, hogy nem olvastak könyvet, olyan alacsony szinten teljesítettek a tesztek megírása során, hogy kiderült, bármilyen tartalmú szöveg értelmezése gondot okoz számukra, ami nem egy egyszerű felirat, vagy utasítás.

Az NALS tesztek azt mutatták, hogy elítéltek számolni sem tudtak jól, segítségre volt szükségük a matematika példák megoldásában.

Az elítéltek 11%-a saját maga jelezte, hogy tanulási nehézségekkel küzd, míg a szabad népesség körében ez az arány csak 3%-os volt.

Ezek a fogvatartottak az írás-olvasás felmérés legalsó szintjét érték el, és csak a legalapvetőbb feladatokat tudták elvégezni. Az a tény, hogy a tanulási nehézségekkel küzdő emberek aránytalanul nagy számban vannak jelen a börtönpopulációban, szükségessé teszi, hogy a szakemberek az oktatási tevékenység során speciális módszereket alkalmazzanak.

A kutatási eredmények azt mutatják, hogy az oktatás, képzés a bűnmegelőzés egyik leghatékonyabb formája. Az iskolázottság segíthet abban, hogy a börtönből kikerülőket eltérítse az újabb bűnelkövetéstől. Ezen kívül a fiatalkorú elkövetők oktatása, képzése rendkívül fontos komponens a visszaesők számának csökkentésében.

E megalapozott feltevések ellenére a büntetés-végrehajtási intézetek oktatási programjait sok helyen megszüntették.

A jelzett eredmények ismeretében megállapítható az írás-olvasás fejlesztésének létjogosultsága a börtönökben. Ezek a programok még egy lehetőséget adnak arra, hogy az elítéltek kellő magabiztossággal tanuljanak meg írni, olvasni, számolni, és másokkal kommunikálni.

A szakértők szerint azonban nem várható el, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek vállán nyugodjon minden felelősség; hiszen az egyéneknek, csoportoknak, szervezeteknek, iskoláknak, főiskoláknak, vállalkozásoknak és politikusoknak is segítséget kell nyújtaniuk ahhoz, hogy javuljon a fogvatartottak írás-olvasás készsége. Átfogó stratégiára lenne szükség, ami felkészíti az elítélteket arra, hogy sikerrel helyt álljanak a világban, amikor majd kiengedik őket a börtönből.

Az ipari munkavégzési programok szerepe az elítéltek életében

Az Egyesült Államokban 2002-ben több, mint 600000 férfi és nő kerül ki a büntetés-végrehajtási intézetekből és tér vissza a társadalomba, jelentősebb anyagi megtakarítások, családi háttér, képzettség, szakmai gyakorlat és új munkalehetőségek nélkül.

A büntetés kitöltését követő egy éven belül a büntetés-végrehajtási intézetet elhagyó fogvatartottak 60 %-a válik munkanélkülivé. E magas arány egyik oka az, hogy a társadalom előítélettel fogadja a büntetett előéletűeket, másrészt a börtönből kikerülők csekély szakmai ismeretekkel rendelkeznek, vagy sokan gyakorlatilag teljesen írástudatlanok.

E probléma egyik orvoslója az American Civil Liberties Union (ACLU), a bör-

tönipar egyik támogatója. A börtönipari tevékenység a számítógépek felújításától az új irodabútorok készítéséig sokféle munkát lefed. A közel 2 millió elítélt 7%-a vesz részt az ipari programok közül valamelyikben.

A Szövetségi Börtön Hivatal (Federal Burean of Prison) ipari programja, az UNICOR bír a legnagyobb jelentőséggel. Az UNICOR sikerét tanulmányok támasztják alá, amelyek szerint e szervezet az ipari programban részt vevők összlétszámából 18%-ot foglalkoztat.

Aki a Szövetségi Börtönipar programjában dolgozik – a szabadulását követően – nagyobb valószínűséggel jut álláshoz és magasabb lesz a fizetése, mint annak, aki kimarad belőle. Mindemellett a program résztvevői esetében 24%-kal kisebb az esélye annak, hogy újabb bűncselekményt követnek el.

Néhány 2002-ben bekövetkezett jogszabály változás miatt azonban csökkent azon fogvatartottak száma, akik az UNICOR-nál túlórázhatnak és a rehabilitációs alternatíva is kevesebb lett.

Az ACLU szerint a rehabilitációs programok lényegesek a börtönlakók életében.

Mindemellett akkor, amikor az Egyesült Államokban több embert börtönöznek be, mint a világ bármelyik másik országában, a joganyag említett változása rossz irányba tett, kockázatos lépésnek számít. Számos szakértő véleménye szerint a Szövetségi Kormánynak még több szakmai képzési, munkavégzési, oktatási és kábítószer kezelési programot kellene nyújtania, nem pedig kevesebbet.

Nagy-Britannia

Az angliai szakértők szintén összefüggést látnak az elítéltek képzettsége és a visszaesés gyakorisága között. A szakképzetlen bűnelkövetők könnyebben válnak visszaesővé. A fogvatartottak több mint fele két éven belül újabb bűncselekményt követ el. Az illetékesek véleménye szerint, ha a foglalkoztatás során az alapvető írás, olvasás, számolás az elítéltek napi életritmusának részévé válna, 12%-kal csökkenhetne a visszaesési ráta. A statisztikai adatok szerint tízből kilenc munkahely zárul be azok előtt, akiknek hiányosak az alapfokú ismeretei.

A brit kormány igyekszik változtatni a helyzeten a Skills for Life program segítségével. A számadatok szerint tavaly az elítéltek közül több mint 24000 fő szerzett alapfokú képzettséget az írás, olvasás, számolás területén. Nagy problémát jelent azonban az, hogy a büntetés letöltése alatt ötből egy elítélt fér hozzá a tanuláshoz, ami még mindig nem megfelelő arány. A brit kormány közel húszmillió fontot szándékozik a börtönoktatás fejlesztésére, és modernizálására, új osztálytermek kialakítására költeni.

A pénzt arra akarják felhasználni, hogy a börtönből kikerülők számára ne legyen reménytelen a helyzet a munkaerőpiacon. 2002. folyamán a teljes összeg, amit a brit kormány a börtönoktatás fejlesztésére szánt 72 millió font, amely várhatóan 87 millióra fog nőni 2003-2004 folyamán.

A felmérések szerint legalább 130 ezer fő járja meg a büntetés-végrehajtási intézeteket egy év alatt, akiknek a nagyobb része formálisan nem rendelkezik végzettséggel. Tízből négy fogvatartott még egy 11 éves gyermek írás, olvasás és számolási képességét sem éri el. Számukra a büntetés-végrehajtási intézet adhatná a lehetőséget e hiányok pótlására.

Ezen kívül az előrejelzések szerint 2010-re tízből kilenc foglalkozás fogja megkövetelni a számítógépes ismereteket, ezért 2003-ban kétmillió fontot kell invesztálni ennek a tudásnak megszerzésére. Nagyon fontos, hogy az elítéltek foglalkoztatása a büntetetés-végrehajtási intézetekben ne csak időtöltés legyen, hanem lehetőséget kell teremteni arra, hogy fel tudjanak készülni a munkaerőpiac elvárásaira is.

Skót-német együttműködés

Skócia és Németország Szász-Anhalt tartománya 1992. óta működik együtt a fogvatartottak oktatásában és képzésében. Skóciában a Motherwell College a legnagyobb oktató és átképző központ, amely szerződések alapján látja el a képzési feladatokat hét – HMP Barlinnie, Cornton Vale, Dumfries, Greenoch, Low Mass, Polmont, Shelts – büntetés-végrehajtási intézetben. A Motherwell College, valamint a Skót Börtönszolgálat (SPS) és Szász-Anhalt tartományban az Europaisches Bildungswerk (EBG) továbbképző szervezet 2002 márciusától a szakképzésbe való együttműködést még szorosabbra fogta.

A Motherwell College sikereit nagyrabecsülik a német tartományban, ahol igen magas a fiatalkorú elítéltek, valamint a kábító hatású anyagokhoz kapcsolódó bűncselekmények száma és a munkanélküliségi ráta.

A német Szász-Anhalt tartomány büntetés-végrehajtási intézeteiben a fegyelmezés hangsúlyozása háttérbe szorítja az oktatás, képzés jelentőségét. A német tartomány a Skót Börtönszolgálat segítségére számítva igyekszik változtatásokat eszközölni.

A skót szakképzési program átvételével kívánják közel 800 fiatalkorú és kb. 5400 felnőtt korú elítélt szakképzését sikeresebbé tenni. (Statisztika 2002.) A német EBG szorgalmazza a két ország közötti tanonc csere képzés mellett a műveltség színvonalának emelését is.

A Motherwell College vezetői szerint a képzés lényege az, hogy az elítéltek felismerjék, hogy hogyan válhatnak a közösség hasznos tagjává.

A legnagyobb gondot az okozza, hogy a fogvatartottak negatív tapasztalatokat szereztek az iskolában, sokan még az általános iskolát sem fejezték be. Az írni-olvasni tudás, a számítógép kezelés megismerése hasznossá teheti a büntetés-végrehajtási intézetben töltött időt, és önbizalmat ad a börtön falai között élőknek.

A Skót Börtönszolgálat végső célja az, hogy a képzés, továbbképzés vagy átképzés révén a fogvatartottak a büntetés kitöltését követően képesek legyenek a munkavállalásra és a munkavégzésre.

Írország

Írországban a fogvatartottak oktatása az igazságügy minisztérium, az Equality and Law Reform, számos közösségi oktatási intézmény és különböző szakmunkásképző iskolák irányításával valósul meg.

Az elmúlt néhány évtizedben az elítéltek oktatása, képzése fontos része a büntetés-végrehajtási intézetek életének. Az írországi elítéltek több mint fele önként kapcsolódik be valamelyik oktatási programba, ami nemzetközi viszonylatban is jelentős eredmény.

Az alapszintű írni-olvasni tudástól egészen a Szabad Egyetemig választhatnak az elítéltek a képzési formák között. A tananyag sokrétű: a testneveléstől, az

A tanulmányban szereplő államok statisztikája:

Ország	Népesség (millió fő)	Fogvatartottak száma (fő)	Fogvatartottak aránya (100 ezer főre)	Maximális férőhely a büntetés-végrehajtási intézetekben
Skócia	5,10	6 166	121	5 780
Írország	3,92	3 378	86	3 671
Anglia és Wales	52,40	71 894	137	64 147
Amerikai Egyesült Államok	286,00	1 962 220	686	NA

NA= nincs adat

egészségügyi és gazdasági tárgyakon át a művészeti ismeretekig terjed.

Az elítéltek hozzájuthatnak szakmunkás képesítéshez, középiskolai alsó tagozatos és végzős bizonyítványhoz, vagy akár diplomához is.

Az írországi Prison Education Service céljai:

- rugalmas oktatási programok nyújtása,
- a fogvatartottak önbizalmának növelése,
- a személyiség fejlődésének előmozdítása,
- a szabadulás utáni életre való felkészülés,
- Európa Tanács irányelveinek átvételével megszervezni az elkövetők oktatását és képzését,
- összehangolt együttműködés a különböző oktatási intézményekkel.

1997 nyarán 595 fogvatartott vizsgázott az Prison Education Unit-on keresztül

- 85 középiskolai felső tagozatos vizsgát,
- 182 középiskolai alsó tagozatos vizsgát,
- 328 szakmunkásvizsgát tett.

Király Klára

Felhasznált irodalom

Christy Gullion: *Correction Education* (National Institute for Literacy, January 2001.)

Sean Aylward: *Work and training* (Prison Education Service, 2000.)

John Healey: *Education and skills* (Prison Education Conference in Birmingham, May 2002.)

Emma Diamond: *Scotlan prison system* Issued by Beattie Media of Motherwell Celloge (December 2001.)

Greg Brook, Kerry Giles, John Harman, Sally Kendall, Felicity Rees, Sara Whittaker: *Assembling the Fragments* (Crown, 2001.)

Statistics from International Center for Prison Studies (2002.)